

виїзд за кордон тощо, вимагали підтвердження знатного походження. Депутатське зібрання очолював предводитель дворянства, туди входили виборні від дворянства. Законодавством обмежувалось втручання у його роботу губернської адміністрації. Однак, у Волинській губернії, де шляхта не була лояльною до державної влади, діяльність депутатського зібрання регулювалось додатковими актами. Прописувалось можливість контролю за його діяльністю губернатора та генерал-губернатора. Таким чином розширення/обмеження прав місцевого самоврядування напряду залежало від того наскільки місцеве населення вірогідно піддане державній владі.

Список використаних джерел:

1. Полное собрание законов Российской империи (далі – ПСЗ) – Собр. 1., СПб., 1830, Т. 22: 1784-1788. № 16 187. С.344-358.
2. ПСЗ – Собр. 1., СПб., 1830, Т. 40: 1825. №30 360. С. 580.
3. ПСЗ – Собр. 2., СПб., 1830, Т. 1: 1825-1826. №369. С.496.
4. Журнали Волинського дворянського депутатського зібрання // Державний архів Житомирської області. Ф. 146. Оп.1. Спр.52. 1028 арк.
5. ПСЗ – Собр. 1., СПб., 1830, Т. 29: 1806-1807. №22 110. С. 227-228.
6. ПСЗ – Собр. 2., СПб., 1835, Т.9: Отд.1: 1834. № 7 007 С. 302.
7. ПСЗ – Собр. 2., СПб., 1838, Т.12: Отд.1: 1837. № 10 007. С. 143.
8. ПСЗ – Собр. 2., СПб., 1838, Т.12: Отд.1: 1837. № 9 912. С. 68-69.
9. ПСЗ – Собр. 2., СПб., 1841, Т.15: Отд.1: 1840. № 13 046. С. 2-4.
10. ПСЗ – Собр. 2., СПб., 1842, Т.16: Отд.1: 1841. № 14 177. С. 48.

Рудницька О. П.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства Житомирського державного університету ім. І. Франка, м. Житомир, Україна

Рішення Європейського суду з прав людини в процесі гармонізації трудового законодавства України до європейських стандартів

З ратифікацією 16 вересня 2014 р. Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом [1] (далі – ЄС) в нашій державі розпочався новий етап гармонізації законодавства, а також й інших інтеграційних процесів. На сьогодні, враховуючи особливий статус Суду Європейського Союзу (далі – Суд), який у процесі тлумачення норм права ЄС забезпечує розвиток правової системи ЄС, для України є важливим вивчення європейського досвіду в частині взаємодії законодавства і прецедентного права.

Проблеми гармонізації трудового законодавства України до законодавства ЄС у тих чи інших аспектах розглядались у роботах Н.Б. Болотіної, М.І. Іншина, І.Я. Кисельова, Р.З. Лівшиця, К.В. Мельника, Ю.П. Орловського, П.Д. Пилипенка, С.М. Прилипка, О.І. Процевського, З.К. Симорота, О.В. Смирнова, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишевої, С.М. Ярошенка та деяких інших вчених.

На думку А.О. Селіванова, право Європейського Суду за своєю природою є прецедентним правом, в основу якого закладено принцип *ratio decidendi* («підстава для вирішення»), тобто правило, сформульоване судом під час вирішення конкретної справи, стає нормою права не тільки для цього ж суду, а й для внутрішньодержавних судів країн-учасниць Конвенції [2]. Отже, рішення

Суду ЄС є засобом офіційного тлумачення й застосування норм не тільки установчих договорів, а й інших джерел права Союзу (як первинних, так і вторинних).

О.М. Ярошенко зазначає, що прецедентне право Європейського Суду встановлює пріоритет Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року над національними конституціями. Обґрунтовує положення, що вказана Конвенція як міжнародний акт має вищу юридичну силу над будь-якою нормою національного закону держав-членів ЄС, у тому числі й над Конституцією України [3].

Європейська Спільнота складається з держав-членів, що мають різні правові традиції, а її прецедентна система права включає континентальний (створюються ухваленням декількох судових рішень) та англосаксонський прецедент (може бути створений і одним судовим рішенням). Крім того, судова практика вказаного Суду використовується для заповнення прогалів у праві ЄС і у даному випадку є обов'язковим для застосування іншими інститутами та судами держав-членів. Проте, важливо зауважити, що Суд ЄС при необхідності може змінювати свої правові позиції, враховуючи положення ухвалених нормативно-правових актів Спільноти.

В.В. Колісниченко вважає, що у становленні і розвитку принципів права ЄС головна роль належить Європейському Суду. Джерелом переважної більшості загальних принципів права, а також і деяких інших принципів є саме прецедентне право. Зокрема, це принцип прямої дії і принцип верховенства права, принцип правової визначеності (чи правової безпеки), принцип рівності (однакового відношення або недискримінації), процесуальні принципи. Важливим внеском Суду є визнання, як загального, принципу основних прав і свобод. На його думку, первісна розробка принципів пропорційності і субсидіарності також належить Суду ЄС [4]. З такою думкою варто погодитись, адже саме в рішеннях Європейського Суду визначаються ознаки та елементи загальних принципів права ЄС.

У преамбулі Договору про ЄС встановлено, що Союз засновано на принципах свободи, демократії, верховенства права, поваги до прав людини та основоположних свобод. Стаття 6 зазначеного Договору визначає дані принципи, як загальні для права ЄС. Цінності Спільноти базуються на моральних принципах сучасного етапу розвитку суспільства, демократичних традиціях, які є спільними для всіх країн-членів (повага до людської гідності, рівність, верховенство права та повага до прав людини, плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків) (ст. 2 Договору). Дані загальні принципи є джерелом правової системи ЄС, виразом найважливіших цінностей та традицій, результатом недотримання яких може стати застосування до держави-членами відповідних санкцій (ст. 7 Договору). Держави, що бажають вступити до ЄС, мають поважати її цінності ЄС, а також взяти на себе зобов'язання запроваджувати їх у життя (ст. 49 ДЕС).

Спрямованість європейського права на захист основних прав людини як одного із загальних принципів права ЄС визначено у рішенні Суду по справі Stauder (1969 р.). Дане рішення стало поштовхом до формування прав людини, забезпечення їх охорони та захисту на наднаціональному рівні.

Необхідно зауважити, що правозахисна роль Суду окреслюється не тільки правозастосовною функцією, перевіркою на відповідність установчим договорам

документів, які видані європейськими інституціями та урядами. Основною його функцією є тлумачення європейського права на запит національних судів Спільноти, зокрема, поняття у сфері соціальних прав людини.

Так, в законодавстві ЄС (в установчих договорах та актах інститутів ЄС) не визначено поняття «працівник». У своєму рішенні по справі *Lawrie-Blum* (1986 р.) Суд розтлумачив зміст вищезазначеного поняття, зазначивши, що це особа, яка протягом певного проміжку часу здійснює економічну діяльність під керівництвом іншої особи і отримує за це винагороду.

Важливою гарантією захисту права працівника на оплату праці своєчасно і в повному обсязі є судовий захист. Проте, частина судових наказів та рішень про стягнення заборгованості по заробітній платі виконуються не своєчасно або не виконуються взагалі. Тому, доцільно зазначити, що практика розгляду Судом справ щодо невиконання прийнятих судових рішень щодо виплати заборгованості із заробітної плати є невід'ємною складовою справедливого судочинства. Встановлення вини у діях держави-відповідача призводить до значних виплат вказаною стороною як компенсації за порушення цієї міжнародної норми.

Необхідно зупинитися на практиці Суду щодо забезпечення права на приватне життя. Так, даним органом було визначено, що поняття приватного життя виходить за межі особистого життя, воно охоплює також фізичну і моральну цілісність особи, зокрема, сексуальне життя (рішення по справі *X and Y v Netherlands* 1985 рік). Дискримінація за ознакою статі заборонена як європейським законодавством, так і судовою практикою не тільки на робочому місці, але також і при працевлаштуванні, професійному навчанні тощо.

У законодавстві про працю України на сьогоднішній день не врегульовано умови захисту працівників від сексуальних домагань. При розробці проекту ТК України № 1658 від 27 грудня 2014 року, який прийнятий у першому читанні Верховною Радою України 5 листопада 2015 р., така прогалина була усунена. Так, ч. 2 ст. 3 даного законопроекту дискримінація за ознакою статі включає сексуальні домагання, що виражаються у діях сексуального характеру, поводження (включаючи жести, вирази і фізичний контакт), що є загрозливим, образливим, таким, що піддає експлуатації або змушує до сексуальних відносин [5]. Таке визначення дискримінації є прийнятним і таким, що відповідає Директиві 2006/54/ЄС від 5 липня 2006 року про реалізацію принципів рівних можливостей і рівноправного поводження щодо чоловіків та жінок у питаннях працевлаштування і зайнятості (зі змінами) [6].

Тому важливим є приведення національного трудового законодавства до європейських стандартів. Суд ЄС своєю правозастосовчою практикою обґрунтував, що право Європейського Союзу є правом особливої міжнародної організації, а також завдяки подальшому відокремленню права ЄС як системи норм, спрямованих на забезпечення досягнення ефективного функціонування організації, від норм міжнародного права. Правозастосовча діяльність Суду Спільноти проявляється як в межах передбаченої процесуальними нормами процедури розгляду справи, так і у рішеннях, які змінюють юридичну практику, вносять пропозиції стосовно вдосконалення норм права.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // Офіційний сайт Верховної Ради України //

[Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2. Селіванов А. О. Право тлумачити закони та юридичні наслідки застосування офіційної інтерпретації / А. О. Селіванов // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 2.

3. Ярошенко О.М. Джерела трудового права України: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук.: спец.: 12.00.05 – Трудове право, право соціального забезпечення / О.М. Ярошенко. – Х., 2007. – С. 7.

4. Колісниченко В.В. Принципи права Європейського Союзу: загальнотеоретичне дослідження: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук.: спец.: 12.00.01 – «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В.В. Колісниченко. – ОДЄСа, 2010. – С. 10.

5. Проект Трудового кодексу України № 1658 від 27 грудня 2014 року // Офіційний сайт Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53221

6. Про реалізацію принципів рівних можливостей і рівноправного поводження щодо чоловіків та жінок у питаннях працевлаштування і зайнятості: Директива 2006/54/ЄС від 5 липня 2006 року (зі змінами) // Офіційний сайт Міністерства юстиції України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/45891>

Зосімович О. Ю.

Старший викладач кафедри спеціальних історичних дисциплін та правознавства Житомирського державного університету імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Законодавчі джерела діяльності адвокатури в Російській імперії в XIX ст.

Сучасне законодавство визначає адвокатуру України як «недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури» [1]. Це визначення увібрало в себе весь багатовіковий процес формування та практичний досвід функціонування інституту адвокатури на українських землях.

Більшість дослідників історії адвокатури датують час виникнення цього правового інституту на землях Правобережної України періодом литовсько-польської доби (XIV-XVI ст.). Його виникнення та законодавче оформлення було пов'язане з такими правовими документами як Магдебурзьке право та Литовські статuti. Саме з введенням їх в дію відбулося витіснення звичаєвого права законом. Причому цей процес, за думкою українських дослідників історії адвокатури М.Чубатого, Я. Падоха О.Д. Святоцького, М.М. Михеєнка та ін. відбувся спочатку у містах, де впроваджувалося магдебурзьке (німецьке) право (XIV-XV ст.), а дещо пізніше – у загальнодержавних судах [2].

Характеристичні законодавчих джерел XIV – XVI ст. приділили увагу українські дослідники Д. Сурков, Вікторія Святоцька, Н. Старченко.

В. Святоцька зазначає, що згідно з нормами Магдебурзького права справа судового захисту в міських та загальнодержавних судах цього часу набуває